

69 | 94
aukción | tétel

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF (1861-1927)

Enteriőr | Interior, 1905

Olaj, papírlemez | Oil on paperboard, 70 x 100 cm
Jelezve balra lent | Signed bottom left: Rónai

Kezdő ár | Starting price: 120 000 000 Ft / 333 333 EUR
Becsérték: 200 000 000 – 300 000 000 Ft
Estimate: 555 556 – 833 333 EUR

PROVENIENCIA | PROVENANCE:

- Engelmann Zsigmond és Khon Flóra gyűjteményében,
- majd a Vajdaságban élő leszármazottak gyűjteményében

Rónai

A FESTMÉNYRŐL KÜLÖN KIADVÁNY KÉSZÜLT | THERE IS AN EXTRA BOOKLET ABOUT THIS PAINTING

25 ¹⁹⁹⁷/₂₀₂₂

VIRÁGJUDITGALÉRIA

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF

ENTERIÓR | INTERIOR, 1905

www.viragjuditgaleria.hu

VIRÁG JUDIT:

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF (1861-1927)

Enteriőr | Interior, 1905

VIRÁG JUDIT:

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF (1861-1927)

Enteriőr | Interior, 1905

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF (1861-1927)

*Enteriőr | Interior, 1905*Olaj, papírlemez | Oil on paperboard, 70 x 100 cm
Jelezve balra lent | Signed bottom left: RónaiKezdő ár | Starting price: 120 000 000 Ft / 333 333 EUR
Becsérték: 200 000 000 - 300 000 000 Ft
Estimate: 555 556 - 833 333 EUR

PROVENIENCIA | PROVENANCE:

Engelmann Zsigmond és Khon Flóra gyűjteményében
majd a Vajdaságban élő leszármazottak gyűjteményében

1. A kép hátoldala

2. Rippl-Rónai József: *Család*, 1904
(Rippl József, Knezevich Anna, Rippl Lajos, Piatsek Margit, Rippl-Rónai Ödön, Lazarine Baudrion) lappang

3. Rippl-Rónai József: *Mandolinzó nő és egy szőke fiú*, 1905, lappang

4. Rippl-Rónai József: *Piacsek bácsi felolvas Lazarinnak*, 1907 körül, magántulajdon

I. FEJEZET

A rejtőzködő remekmű

Óriási élmény és öröm egy olyan remekmű felbukkanása, melynek létezéséről mind ez idáig nem volt tudomásunk. Ráadásul Rippl-Rónainak ez a kiemelkedő, nagy méretű olajképe az enteriőr képek első korszakában (1902-1907) keletkezett, mely periódusból igencsak kevés reprezentatív olajművet ismerünk, holott a korabeli katalógusok szerint, az akkor készült olajképek száma meghaladja a százat.¹

Az *Enteriőr* című kép néhány évvel ezelőtt került elő egy olyan szinte ismeretlen szerbiai gyűjteményből², melynek valamennyi darabja jelentős mű.

Hol és hogyan rejtőzködhetett egy ilyen mestermű több mint 100 éven keresztül? A válasz kézenfekvő: maga a gyűjtő, Engelmann Zsigmond, közvetlenül magától a művésztől, Rippl-Rónai Józseftől, a műtermében vásárolhatta meg a képet. A vagyonos ügyvéd, Engelmann Zsigmond, a budapesti és vajdasági társasági élet ismert alakja volt, akinek modern, jó ízléséről, elhivatott gyűjtői tevékenységéről maga Rippl-Rónai is elismerően nyilatkozott emlékezéseiben: „Az igazán modern ízlésű művészetnek nálunk vannak igazán megértő és mindig lelkes amatőrjei: *Andrássy Gyula gróf, Kohner Adolf, Nemes Marcell, Hatvany Ferenc báró, Bakonyi Károly, Petrovics Elek, Engelmann ügyvéd.*”³

Engelmann a gyűjteményének első darabjait az 1900-as évek legelején vásárolta, többek között a gyűjteménye legbecselesebb darabjának tartott képünket is, amely ily módon tűnhetett el közvetlenül a kép megvételét követően a szakma és a nagyközönség szeme elől. A leszármazottak gyakorlatilag a közelmúltig óvták, rejtegették a művet, gondosan megőrizve felmenőjüknek az egész kollekcóra vonatkozó feljegyzéseit is, amelyből kiderül, hogy ki az az elegáns, kék ruhás hölgy, aki képünk keletkezésének idején vendégeskedett a Rippl-Rónai családnál.

Ha nem így történt volna, azaz, ha a festményt annak elkészültekor nem közvetlenül Rippl-Rónaitól vásárolta volna meg Engelmann, a mű bizonyára szerepelt volna akár az 1905-ös kaposvári, akár az 1906-os Könyves Kálmán Szalonban megrendezett kiállításon, majd az azt követő aukción,⁴ ahol Rippl-Rónai bemutatta a kaposvári otthonában frissen megalkotott, a családját és közvetlen környezetét ábrázoló képeket.

Első széleskörű hazai elismerését is éppen ezeknek a lírai otthon-képeknek köszönhetette. Az aukció teljes erkölcsi és anyagi sikert hozott a festő számára, aki 16 évnyi együttélés után feleségül vette hűséges társát, Lazarine-t.

¹ Rippl-Rónai József Kaposvári Gyűjteményes képkiallításának katalógusa. 1905. dec. 17. - 1906. jan. 2. (189 mű, köztük 49 olajkép). Rippl-Rónai kiállítása, Könyves Kálmán 1906. február (318 mű, nincs feltüntetve, hány olajkép szerepelt, viszont a feltüntetett árak adnak támpontot). Rippl-Rónai József műveinek aukció katalógusa, Könyves Kálmán, 1906. március (381 mű, köztük 148 olajkép). Nemzeti Szalon Első Csoportkiállításának Katalógusa, 1907. március (19 mű, köztük 7 olajkép). A becslésnél figyelembe vettem tárgyalt korszakunknál korábban festett, valamint a többször kiállított képeket.

² Kelen Anna: Egy elfeledett gyűjtő nyomában: Engelmann Zsigmond. *Art Magazin*, 2018, XVI. évfolyam, 3. szám

³ Rippl-Rónai József Emlékezései, Bp. 1911

⁴ ld.1 l.ábjegyzet

Kaposvár: Újra otthon

1902-ben új korszak kezdődött Rippl-Rónai életében. A Franciaországban töltött 16 esztendő követően, egy hosszabb belgiumi és egy rövidebb moszkvai kitérő után végleg letelepedett szülővárosában. Hazatérésében nagy szerepet játszott az „intimus otthon” iránti vágya, és szeretett családjának a hiánya.⁵ Lazarine-nal megvásárolták első saját házukat a Fő utca végén, Piacsek bácsi és öccsének, Lajosnak a szomszédságában. A Rippl-Rónaiéknál gyakran vendégeskedő Martyn Ferenc emlékei szerint „a festő szépen gondozott háza a kaposvári fő utcán, szemben a kórház épületével állott. A széles, hosszú telek kertjével és szőlőjével lenyúlt egészen a Rózsa utcáig. Lehetett vagy nyolcszáz négyszögöl. Középen volt a kút, előtte virágos grupp, hatalmas fűzfák, pázsit. Az utcától

deszkakerítés zárta el, középen a házzal szemben kapu volt, amelynek felső lécezett részén be lehetett látni a kertbe. A házba előszobaféle helyiség vezetett, amelyből jobbra-balra két-két szoba nyílt, s valahol középen volt a konyha. A szobák az én emlékeim szerint gyönyörűek voltak, francia bútorokkal berendezve, a jobboldali szárnyon két nappali szoba, az egyik a festő műterme volt. Ennek ablaka a kertre nyílt, előtte kis asztalka állt...”⁶

Rippl-Rónai hazatalált. Megérkezett. Megtalálta a vágyott nyugalmat és harmóniát. Életének legboldogabb és legbékésebb éve következtek.⁷

5. Rippl-Rónai Fő utcai házának az alaprajza

Rekonstrukciós rajzok: Schulteis Hermina

6. A Fő utcai ház a kert felől, a konyha és nappali rekonstruált rajza

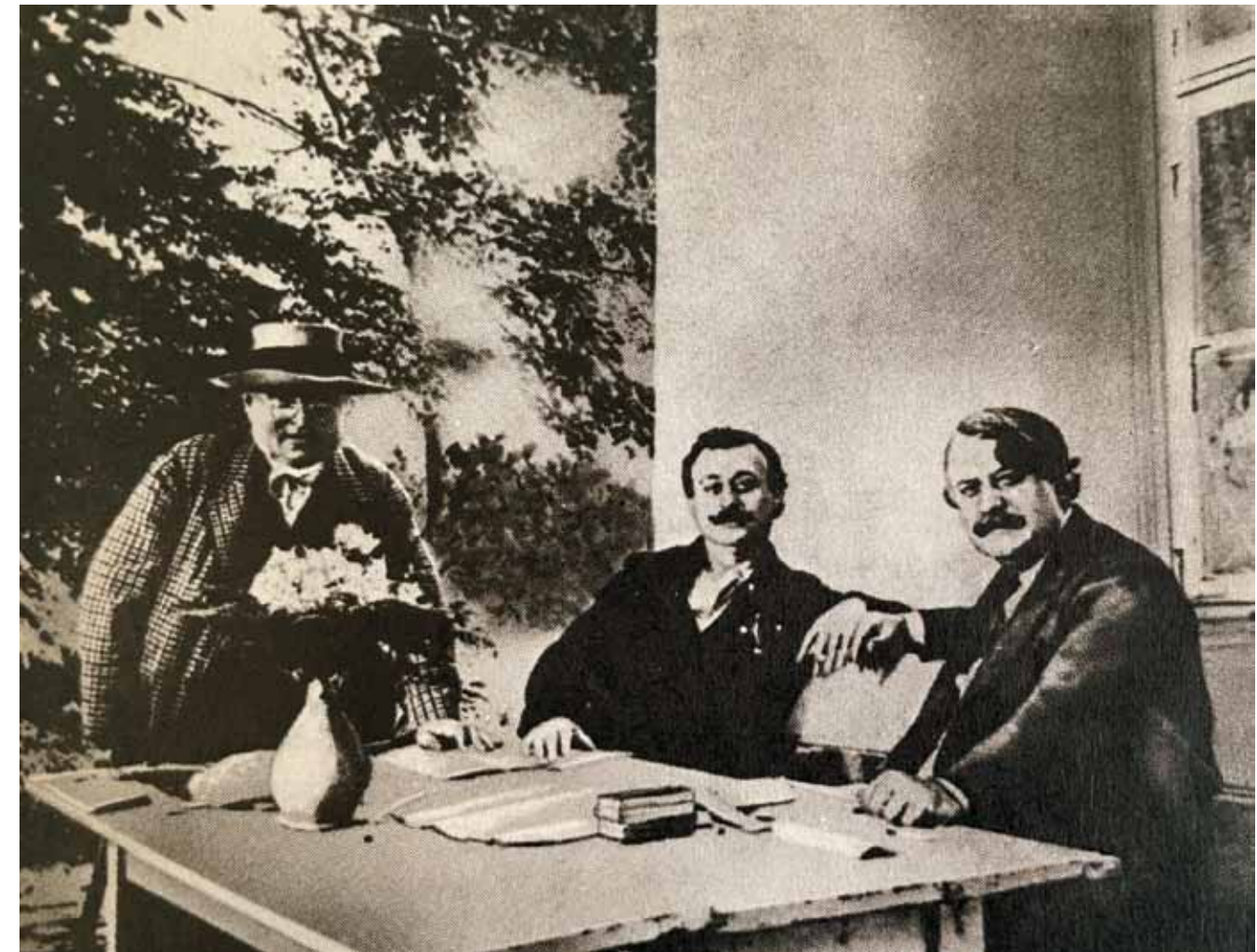
⁵ „Az ideáalom [...] nem más, mint egy intimus otthon” Rippl-Rónai levele Ödönhöz, Neuilly, 1900. júl. 5.

⁶ Hárs Éva: Martyn Ferenc. 1975. 9. in: Pandúr József: A másik Rippl-Rónai, Pécs, 1997, 63.

⁷ „... a Fő utca 58. sz. ház [...], amelyben Józsi bácsiék a legboldogabb és legnyugalmasabb éveiket töltötték, és ahol a leghíresebb képei egész sora született.” Rippl-Rónai Emlékkönyv, Paris Anella visszaemlékezései, 114. old

7. Kaposvár főutcája, 1900-as évek

8. A Rippl-Rónai fivérek

25

25

9. Rippl-Rónai József: Kisvárosi szoba, 1906
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

Megfogalmazta művészi hitvallását is: „Az intim életből merítem témáimat, mert azt az életmódot szeretem és respektálom. Megfestendő tárgyaim kifogyhatatlanok, mert minden érdekel, ami körülvesz, és szürke kedélyemre jótékonyan hat. Szerintem csak az lehet dokumentuma életünknek, amiben magunk élünk, éppen ezért szeretem azt megfesteni.”⁸

És valóban, ezalatt a Fő utcai házban töltött hat esztendő alatt, Rippl-Rónai megalkotta a magyar festészet legszebb enteriőr képeit. A festő elapadhatatlan mesélőkedvvel és szeretettel örökítette meg családjá és környezete mindennapos életét. Nincs még egy olyan kivételes alakja festészetünknek, aki ily sokszor és ily bensőségesen festette

meg saját környezetét, bevonva a nézőt életének mindennapjaiba. Ebben a termékeny korszakban alkotott műveit szemlélve úgy érezzük, hogy részesei vagyunk a Rippl-Rónai család életének: beléphetünk a festő otthonába, járkalhatunk bútorai és személyes tárgyai között, rácsodálkozhatunk lakásának falait díszítő ismerős festményekre, továbbá megismerkedhetünk a ház lakóival, Rippl-Rónai családjával és tágabb rokonságával. Rippl-Rónai hiteles ember, akinek hiteles élményeiből táplálkozik művészete. Friss és természetes.⁹

Művészete az első kaposvári években teljesedett ki. Műveit felszabadult közlékenység, a világot értő szemlélődés, meglegedettség hatja át. Színei is felszabadulnak; palettája kivilágosodik, egyre színesebbé válik.

⁸ Malonyai Dezső: A fiatalok, Művészeti Könyvtár, Budapest, 1906, kéziratoss betét

⁹ Piacsek bácsi a Niklay lányokkal, Virág Judit Galéria, 2021, 11. old

10. Rippl-Rónai József: Édes jó anyám beteg, 1905
Magyar Nemzeti Galéria

11. Rippl-Rónai József: Kerti ünnepély, 1905

12. Rippl-Rónai József:
Napfényes ablak előtt, 1905

*1903-1907 között festett
olaj enteriőr képek*

13. Rippl-Rónai József: Amikor az ember a visszaemlékezéseiből él, 1904 Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

14. Rippl-Rónai József: Flox és Filox, 1903 Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

15. Rippl-Rónai József: Szomorúság, 1903 Magyar Nemzeti Galéria

18. Rippl-Rónai József: Fehér fal, barna bútorok, 1903 magántulajdon

19. Rippl-Rónai József: Karácsony, 1903 Magyar Nemzeti Galéria

16. Rippl-Rónai József: Piacsek bácsi a fekete kredenc előtt, 1907 magántulajdon

17. Rippl-Rónai József: Öreg férfi, fiatal feleség magántulajdon

20. Rippl-Rónai József: Piacsek bácsi babákkal, 1905 Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

21. Rippl-Rónai József: Öregúr és mandolinózó asszony, 1905 magántulajdon

A szereplők

22. Lazarine Baudrion

23. Rippl-Rónai József

24. Rippl-Rónai József: Piacsek bácsi, magántulajdon

25. Márkus Emília

A képen a festő kedvenc modelljeit, feleségét Lazarine-t, a lábánál összegömbölyödött Flox kutyát, és a karakteres külsejű, ősz szakállas Piacsek bácsit ismerősként üdvözljük. Piacsek Ferenc, nyugalmazott főerdész, Rippl-Rónai sógornőjének, Piacsek Margitnak volt az édesapja, aki gyakran vendégeskedett Rippl-Rónainál. Közvetlen, jó humorú ember hírében állt, aki kitűnően tudott franciául, magyarra is ő tanította Lazarine-t. Az előtérben olvasó vendég kilétének megfejtésében pedig a festmény eredeti tulajdonosának, Engelmann Zsigmondnak az örököseinek feljegyzése segít, amely szerint az elegáns, csipkével és selyemmel díszített kék ruhát viselő, elegáns úriasszony nem más, mint a kor istenített színésznője, Márkus Emília, aki 1904. június 25-én érkezett Kaposvárra Nádasy József színigazgató meghívására, hogy eljátssza Maeterlinck Monna Vanna című darabjának címszerepét. „A drámai művészet legragyogóbb csillaga”, a „fenséges asszony”, első férjétől, Pulszky Károlytól származó kisebbik lányával, Tessával érkezett meg Kaposvárra – adta hírül a Somogyi Hírlap.¹⁰

Rippl-Rónai a kaposvári társasági élet közkedvelt alakjaként szívesen és gyakran vett részt a város kulturális életében. A választékos, franciás megjelenéséről híres művész széles karimájú kalapjában, szürke kesztyűjében és ruhájában, gyakran feltűnt a színházi eseményeken, Ady Endrével való barátsága is a kaposvári színház egyik előadástjén kezdődött, 1909-ben¹¹. Rippl-Rónai feltehetően nem Kaposváron találkozott először Márkus Emíliával, hiszen a színésznőről készített pasztell portréját a Vasárnapi Ujság 1894-ben, *Dianora di Bardi (Márkus E. arczképe)* címen reprodukálta.¹² A kaposvári fellépés alkalmával a művésznő Rippl-Rónainál vendégeskedhetett, amelyről egy újabb pasztell portré tanúskodik, melyet az 1905-ös kaposvári kiállításon, Rónai János tulajdonaként ismerhetett meg a város közönsége. Valószínűleg ugyanez a festmény szerepelt az 1906-os Könyves Kálmán Szalonban megrendezett kiállításon, ahol már az eladható művek között tartották számon. A kép hollétéről nincs tudomásunk, és sajnos, még egy fekete-fehér reprodukció sem maradt fent róla. És Rippl-Rónai ekkor, 1904 nyarán látott hozzá képünk megalkotásához.

¹⁰ A színésznő másik leánya, Pulszky Romola az Orosz Cári Balett 1912-es budapesti vendégjátéka után csatlakozott az együtteshez, majd 1913-ban Argentínában házasodott össze a társulat táncosával, Vaclav Nyizsinszkijel. Nevét ettől kezdve Nijinsky Romola formában használta. Gyagilev a házasság miatt elbocsátotta Nyizsinszkijt. A házaspár ettől kezdve 1945-ig Magyarországon élt.

¹¹ Horváth János szíves közlése

¹² Dianora di Bardi (Márkus E. arczképe), Vasárnapi Ujság, 1894, 41. évfolyam, 49. szám

Kaposvár, 1904. I. évfolyam, 48. szám. Szombat, június 25.

SOMOGYI HIRLAP

Előfizetési ár:
 Kaposvári: Egy évre . . . K. 12.— Fél évre . . . K. 6.—
 Egy évre . . . K. 12.— Fél évre . . . K. 6.—
 Nagyb. évre . . . K. 2.— Nagyb. évre . . . K. 4.—
 Egy kötet . . . K. 1.— Egy kötet . . . K. 1.00

FÜGGETLEN NAPILAP
 Felelős szerkesztő: **KARÁCSONTI ALADÁR.**

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **Korona-utca 7.**
 Hirdetési részletről éjjel és nappal Gerő Zsigmond ügyvezetővel lehet beszélni.
 Nyit-tér soronként 30 fillér.
 A szerkesztőség és kiadóhivatal minden szombat.

Márkus Emília.
 (A legközelebb magyar művészcsoport Kaposvári.)
 — június 25.

Csak nemrég volt itt a nemzet bűnbájos dalu csalóánya, Blaha Luiza, akit igaz hódolattal fogadtak Kaposvár közönsége, most eljött, a másik nagy, a mindig és mindenhol eladalmaskodó, széke csoda: **Márkus Emília**, hogy néhány gyönyörű és estén hatalmas művészetével bő példát nyújtson a közönségnek a léha és üres operettek sorozatáról, amelyek teljesen inficiáltak szimpátiáknak.

Ő, a drámai művészet legnagyobb csillaga, akire épp oly büszkék lehetünk, mint Blaháné, későbbünk van s három este fog szimpátiánk legbrillánsabb szereplőjévé lépni.

Nagy esemény, tünemény ez nekünk, hogy Ő eljött és a lámpák elé lép... Ő, aki csodás egyéniséggel, bájjal, elérhetetlen művészetével, sokan azt mondják, hogy a legnagyobb modern drámai művésznő a világ kerekén — ki millió fortlyáival hálózta be mindig a nézőtér közönségének szívét s a tomboló tapshivarta bele vegyül az álműködésbe.

Csodás művésznő! Fenséges asszony! A legnagyobb a drámai művésznők között!

Ő, aki nagy minden mondulatában, hat minden szavával s minden az az elrejtett szó, az a mély értelme, amit ki ne emelne, mit meg ne tudna érteni úgy a közönséggel, hogy magától ne ragadja s extáziába ne ejtse.

Szent hely lesz tehát újra három este a kaposvári színház, a hol utóbbi időkben hiányzott minden szűnő esemény a városból, a tragédia operettek fattyú muzája.

Hódolattal, lelkesedéssel és szeretettel fogadjuk a nagy művésznőt, kinek érkezéséről s eddigi itt tartózkodásáról a következő tudósítás számol be:

(Értesítés)
 Dátum: június 12. órákban Karácsonyi Aladár igazgatóval, Nádasy József igazgatóval és Egri Jenő színházi titkárral fogadták Márkus Emíliát a pályaudvaron.

a ki felléni segítségül leányával Tessa a ki érkezt meg a városban, velek volt komorán. Az utat Sárospataktól jött Mery Lejla s külügyminiszteri osztályfőnökkel, a külföldi leveleket meg s nagyobb részt az önkéntes közönség tartózkodtak.

Márkus Emília szűz ki eljutott a közönség, bajos, ide szűz s anyos jó kedv s az első szava is kedves tréfa volt. Azt hisse az ember, hogy egy tizenhat éves leány, ha nem állna mellette gyönyörű szipőjével Tessa leánya, s ki csak nemeg képz meg az első hosszú ruhát. Az ember elhámul, ha ezt a két csodaszép nő látja s akár a Margaretha virág leveleit lépdesve kénytelenek, találgatásnak rajta, hogy melyik az anya, melyik a leánya. A nőket problémák az anyos kedélyű Márkus Emília úgy oldja meg, hogy Tessa leányát, h u g a n a k mutatja be, de mindig utánna úgy mosolyog, hogy ahán benne van a nagyon kedves mama határozott szeretete, bölcsesége és gyöngédsége. — az testvére iránt.

A társaság kocsi az Erzsébet szállóba hajtatott, a hol Márkus Emíliát az első emeleti szék szűzjéit (a hol nem régen Blaha Luiza lakott) foglalták el.

A szépséges kis Tessát az ut egy kis idő megritka s egy pohárka konyakot kért.

— No már is eldőltek külön elvívőinket, mondta nevetve Márkus Emília, Tessa alkoholista én meg anti-alkoholista vagyok.

A kedves szűz nem társult valót, (parol s csokolátát), mert a bájos leánya alig egy csopót itott az alkoholból.

(A szűz.)
 Alig néhány percz tartózkodott Márkus Emília leányával s szállóban, lement kocsi ut s kihajtott a színházba — Előbőrbe.

A színházban tagjai igaz hódolattal fogadták a nagy művésznőt, aki csupa természetesség, nyájaság s akiben a kollektív szeretet, amikor pályatársával beszél, a legmeselegőbb formában nyit ki.

A szűz nagyon rövid ideig tartott, mert Márkus jól ismeri Nádasy színházait, a fellépése kitűnő darabokban már Pécsen is játszott velük s a tagoktól a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak.

A rövid szűz után először nagy társaságban kísérték Márkus Emília Tessa leányával a színházba, majd egy nagyteremben színházjelenet a társulat tagjaival, kik rajongással vették körül.

Elmúlt már tizenöt óra, amikor a legbájosabb mama és a legszűz leánya kocsi ut s étakozást telt a városban.

(Beszélgetés Márkus Emíliával.)
 Szerkesztők, aki szintén részt vett

a kellemes étakozásban, felhasználta a kínálkozó alkalmat egy rövid interjúra. — Ne tekintsem a poros útra, mondta szerkesztők, magyaráz asszonyom, gondolja, hogy otthon a budapesti Royal szállóba illatos hálószobájában van egy írógépe, ahol rögtön hozzá fog az interjúhoz.

— Ha a kocsit ki nem alkent a képméltóságot, választotta a nagy művésznő, fölényesen beringatott magán ebbe az illúzióba, mert bár mindenütt jó, de legjobb otthon. Specialiter most nagyon jól érzem magam Kaposvárt s egyelőre nem vágyom hazra.

A beszélgetés Márkus Emília legkedvesebb témájára fordult. Kifűtött volna nek, mint a meletle illi szépséges leányról: Tessáról.

— Tudja, hogy Tessa a bécsi udvari színház tagja lett, ahol színpadon képző művészt szerepelt fog beülni, mondotta a fiatal, maga nyugodt arccal.

Ha nem kérdezt volna, hanem csak ró szűz valaki arra a tündérmese illusztrációiból ismeretes ifjú király kisasszony szóra, már tisztán lehet azaz, hogy a most szűzjé Tessát csak csak mára is. Ugy is van a dolog. Nem sokára hallhatunk diadalairól, amelynek utja vissza fog vezetni Magyarországra.

— Örülök, hogy ma este a Monna Vanna meg s színházban, folytatja Márkus, nagyon, de nagyon szeretem ezt a szerepet s ma különösen olyan jó hangulatban vagyok, hogy minden emberől igyekszem fogok a kedves kaposvári közönség tetszését megvenni.

— Ahhoz nem kell magának nagysága asszonyom igyekszem, hiszen a maga csodás művészi egyénisége, természetessége minden igyekszem nélkül sikert arat. Márkus Emília ha színpadon állna a színpadon, akkor is boldog.

A kocsit (valahol a református templom közelében) nyugodt alkent akkor, hogy Márkus tréfiából olyan mondulatot tett, mintha lelkére pályáznai az újsárról.

— No no, mondotta elragadó kedvességgel, mindjárt összehívok a színház. Dátum föl egykor érkezett vissza a kocsit az „Erzsébet” szálló elé, a honnét Márkus Emíliát kísérték a „Korona” szálló útjára s ott megbeszéltek a 4 óráig a lakásokon voltak, majd kihajtottak az „Albánia” kiránduló helyre s ott is mindvégig jó kedvvel és csodálattal nézték színpadon szereplésétől a társasággal.

(Az első Márkus est.)
 Csak a zajos Blaha utcák voltak a tegnapihoz hasonló színházban. Önépítész hangulat iránt fordult az egykori lakás közelébe a M o n n a V a n n a előadás.

As első felvonás első jelenetét tisztelettel nézte a közönség, mindenki

26. Somogyi Hírlap, Kaposvár, 1904, I. évfolyam, 48. szám

Színházi jelentés.

Tisztelettel értesitem a nagyérdemű közönséget, hogy

MÁRKUS EMILIA

asszonyt, a „Nemzeti színház” legnagyobb művésznőjét két vendégjátékra megnyerni szerencsém volt.

— Első fellépése pénteken, folyó hó 24-én lesz. —

SZINRE KERÜL:

Monna Vanna

Maeterlinck hírneves műve.

— Második fellépése szombaton, folyó hó 25-én lesz. —

SZINRE KERÜL:

Sötétség

Ruifay nagyszerű műve.

Ez előadások a következő felelő órák mellett tartatnak:
 Páholy 16 kor. Kórszék 4 kor. Téliasszék 3 kor. 20 fill. Zártzék 2 kor. 40 fill. Karzat 1-ső és 2-ik sor 1 kor. 20 fill., többi sor 1 kor. Földszinti álló 1 kor. 20 fill. Katona- és diák-jegy 80 fillér. Karzati állóhely 60 fill.

Jegyeket ezen előadásokra már a mai naptól kezdve lehet előre oátani Gerő Zsigmond kőnyvnyomdájában.

Tisztelettel
NÁDASY JÓZSEF
 igazgató.

Kaposvár, 1904. Nyomatott a kiadóhivatalban: Gerő Zsigmond kőnyvnyomdájában.

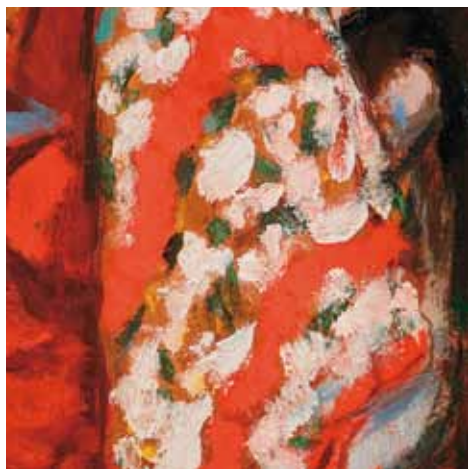
27. Nádasy József színházi jelentése, Kaposvár, 1904

28. Ströbl Alajos Márkus Emíliát mintázta

29. Dianora di Bardi (Márkus E. arcképe), 1894

IV. FEJEZET

A kép

A képen nem csak a szereplők ismerősök; ugyanazokat a bútorokat és tárgyakat látjuk, mint az otthon-ciklusba tartozó többi alkotáson, a zöld kárpitos biedermeier fotelokat, a szekretert és komódot, valamint a hímezett, virágos kendőt, vázákat és üveg poharakat. „Kép a képben”; Rippl-Rónai az enteriőr képek falait saját festményeivel díszítette, melyek közül hármát sikerül beazonosítani, a *Napfényes ablak előtt*, a *Kerti ünnepély*, valamint *A szegény jó édesanyám beteg* című képeket.

Rippl-Rónai a festményen egy olyan idilli nyári délutánt rögzített, mikor a társaság a forró nyári nap elől a hűvös szobába menekül pihenni. Ezen a meghitt, lírai enteriőr képen, épp úgy, mint a ciklusba tartozó többi festményen, a szereplők nem emelik fel a tekintetüket. Piacek bácsi gondolataiba feledkezve ül, Lazarine varrogat, vendégük csendben olvasgat. Egyetlen olyan kompozíció létezik, az *Öregúr és a mandolinoszó asszony*, amelyen Piacek bácsi derűsen kinéz ránk a képből. A csendet és nyugalmat árasztó képeken csak látszólagos az eseménytelenség: a jelenetek dűskálnak a részletekben, a képek felülete és faktúrája izgalmas és összetett, színei élénkek, hangsúlyosak.

Rippl-Rónai egymáshoz fűzte az egyes elemeket, azaz több, különálló, de egyenértékű kompozícióból építette fel a művet. A képen nincsenek fontos vagy kevésbé fontos részek, nincsenek fő- vagy mellékmotívumok. A szereplők épp oly hangsúlyos részei a képnek,

mint az asztalra helyezett csendélet, a komódon és a szekreteren lévő tárgyak együttese, akár a sarokban álló zöld fotel. Rippl-Rónai külön egységként és önálló felületként kezelte a kép egyes részkompozícióit, amelyeket azonos tempóban, párhuzamosan festett meg. Az egyes részeken csak az ecsetvonások nagysága és irányultsága tér el a kitöltendő felület méretétől függően.

Rippl-Rónai az előre preparált lemezpapírra szénrel rakta fel a vázlatvonalakat, melyeket később barnás színnel megerősített. A festmény hátoldalán lévő egész alakos férfi portré vázlata, megismertet minket Rippl-Rónai alkotó módszerének első lépésével. Ezek után rakta fel a legszélesebb színtoltokat, haladva a kisebb felületek felé. A munkát egyúttében végezte el, utólag nem javított, nem festette át a képet. „*En az egyszerre-festés szépségében és erejében teljesen bízom. Fő törekvésem azért mindig az, hogy bármit, bármily méretben – már amint ez fizikailag lehetséges – egyszerre, mint piktör-nyelven mondani szokás: egy-ülésre fessek meg. Az így készült kép festésmódja emlékeztet a virágra vagy gyümölcsre, amelyen még rajta van a hamva.*”¹³

Ez a jelentős és grandiózus kép 118 év elteltével teljes pompájában, tökéletes állapotában került elő, gazdagítva Rippl-Rónai korai enteriőr képeinek korszakát.

VIRÁG JUDIT

13 Rippl-Rónai József emlékezései: <https://mek.oszk.hu/06900/06913/06913.htm>

Rippl-Rónai József festményei

világhírű múzeumok gyűjteményeiben

25 Rippl-Rónai József:
Jelenet gróf Somssichék kertjében, 1912-1913
Musée d'Orsay, Párizs

Rippl-Rónai József:
Menetelő francia katonák, 1914
Musée d'Orsay, Párizs

Rippl-Rónai József:
Enteriőr zöld karosszékkel, 1910
MUMOK - Museum Moderner Kunst Stiftung Ludwig, Bécs

Rippl-Rónai József:
Nő virággal, 1891
Musée d'Orsay, Párizs

Rippl-Rónai József:
Karcú nő vázával, 1894
Art Institute Chicago, Chicago

Rippl-Rónai József:
Sárga zongoraszoba II., 1909
The Museum of Fine Arts, Houston

Rippl-Rónai József:
Nő három leánnyal, 1909 körül
Brooklyn Museum, New York

Rippl-Rónai József:
Böcklin felhők a bogáti kastély felett, 1905 körül
Yale University Art Gallery, Boston

1. Ferenczy Károly: Nyári est (Uzsonna, Ozsonna), 1904, magántulajdon
Fotó: Virág Judit Galéria archivuma

Az Engelmänn-

g y ű j t e m é n y

A dr. Engelmänn Zsigmondot és gyűjteményét bemutató tanulmány az Artmagazin egy korábbi számában jelent meg.¹
A közelmúltban felbukkant és most először aukcióra kerülő Rippl-Rónai és Czigány festmények a cikkben is említésre kerültek, de akkor még a képek reprodukciói nem álltak rendelkezésünkre.

„Az igazán modern ízlésű művészetnek nálunk vannak igazán megértő és mindig lelkes amatőrjei: Andrássy Gyula gróf, Kohner Adolf, Nemes Marcell, Hatvany Ferenc báró, Bakonyi Károly, Petrovics Elek, Engelmänn ügyvéd.”

EGY ELFELEDETT GYŰJTŐ NYOMÁBAN: ENGELMANN ZSIGMOND

Ferenczy Károly, Rippl-Rónai József, Vaszary János, Kernstok Károly... Egy, a modern magyar festészet legnagyobb mestereitől, kis számban, de annál jobb ízléssel és kvalitásérzékkel összeválogatott, ragyogó gyűjtemény. Hogyan lehetséges, hogy az

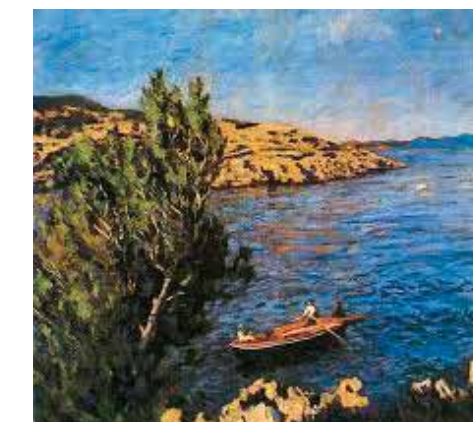
egykori tulajdonos neve mégsem szerepel a magyar műgyűjtést feldolgozó szakirodalomban?? Egy sikeres, vagyonos ügyvéd, aki aktív társadalmi életet élt Budapesten és a Vajdaságban, Rippl-Rónai a kor legnevesebb gyűjtői közt tartotta számon, ma

mégis csak könyvtárak mélyén megbúvó kiállítási katalógusok utalnak személyére és egykori pazar kollekcijára.

Ki volt dr. Engelmänn Zsigmond? És mi köti össze őt Moholy-Nagy Lászlóval?

JEGYZETEK:

- 1 2018, XVI. évfolyam, 3. szám
- 2 Sem Géber Antal magyar műgyűjtőket bemutató kézírata (1970), sem pedig az azóta megjelent publikációk, lexikonok, kiállítási albumok nem foglalkoztak Engelmänn Zsigmonddal.

2. Ferenczy Károly: Tenger csónakkal, 1904 Zágráb, Galerija klovičevi dvori
Forrás: Ferenczy (kiállítási katalógus), Magyar Nemzeti Galéria, 2011

AZ ENGELMANN CSALÁD

Engelmann Zsigmond (1851-1910) a ma Szerbiához tartozó Adán született.³ Jogi egyetemet végzett, 1886-ban a Bács-Bodrog megyei, majd tíz évvel később, 1897-ben a budapesti ügyvédi kamara tagja lett. Szülővárosához élete végéig szoros kötelékek fűzték, így a következő években a Vajdaság és a főváros között ingázott. Jogi pályafutásával ő alapozta meg a család anyagi jólétét, és ő kezdte el építtetni Ada határában a közel 2000 hektáron elterülő Engelmann-kastélyt, hogy legyen hol töltenie a nyári hónapokat feleségével. Engelmann ismert ügyvéd volt Budapesten, eseteiről olykor a korabeli napilapok is beszámoltak. Nevezetes ügye volt Gruby Ferenc Dávid orvos hagyatéki ügye, aki

olyan világhírű írók és zeneszerzők orvosa volt, mint Heine, George Sand, Chopin vagy éppen Liszt Ferenc. „Gruby Ferenc Dávid doktornak, Heine egykori orvosának alakja az érdeklődés előterébe került az utolsó hetek folyamán. Nyilvánosságra jutott ugyanis, hogy Engelmann Zsigmondnak, a híres pesti ügyvédnek tavaly elhunyt özvegye nagy összegű alapítványt tett az ügyvédek özvegyei és árvái javára; Engelmann vezette annak idején a Párisban meghalt Gruby Dávid ügyét.”⁴ Jogi karrierje mellett Engelmann Zsigmond szerteágazó egyéb tevékenységeket is folytatott. Mind a Vajdaságban, mind pedig Budapesten aktív közéleti szerepet töltöttek be feleségével, Kohn Flórával együtt.

Létrehozta egy alapítványt, mellyel ügyvédek özvegyeit és árváit támogatták, egy másikat pedig az izraelita hitközség javára.⁵ Engelmann emellett Adán a helyi gazdákat kölcsönrel segítők takarékpénztár titkára is volt. „Zentáról távirják nekünk: az Adai vidéki közgazdasági bank ma tartotta meg alakuló közgyűlését Adán, mégpedig a vidék legvagyonosabb földbirtokosainak részvételével. Vezérigazgatóvá Engelmann Adolfot, ügyésztitkárrá dr. Engelmann Zsigmondot választották meg.”⁶ Mindemellett élénk társadalmi életet is éltek, melyről olykor a napilapok is beszámoltak: „Pazar fényű estély zajlott le szerdán este az Erzsébetvárosi Kaszinó tágas termében. A kaszinó elnöksége, dr. Kovács Je-

nővel az élen, már hetek óta készülődött, hogy a várakozásoknak megfeleljen. A kaszinó elegáns helyiségei már a hangverseny kezdetekor zsúfolásig megteltek úgy az Erzsébetváros, mint a többi kerületi közönség színe-javával. [...] A Vígsházát Komlóssy Ilonka és Győző Lajos képviselték. Komlóssy Ilonka monológja és Győző Lajos tréfás versei állandó derűtségben tartották a közönséget. A két jeles művész ezután az Előkészület egy hangversenyre című jelenetet adta elő, amely olyan viharos tetszést keltett, hogy a közönség alig akarta engedni őket a pódiumról. [...] A hangversenyt tánc követte, amely reggelig tartott. A következő hölgyek neveit sikerült feljegyeznünk: dr. Engelmann Zsigmondné...”⁷

3. Az ikerházi Batthyány-kastély
Archív fotó

4. Részlet az ikerházi kastély parkjából
Archív fotó

5. Az ikerházi Batthyány-kastély
Archív fotó

6. Vaszary János: Parkrészlet Ikerháza, 1906, magántulajdon
Fotó: Virág Judit Galéria archívuma

³ „A Tisza partján fekszik, Zenta alatt. (...) Most nagyobb birtokosok Engelmann Zsigmond dr., Engelmann Adolf, Ofner Ignác...” - olvasható a település leírása Borovszky Samu, a magyar vármegyéről szóló sorozatában. In: Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Bács-Bodrog vármegye, 1909, 41. o.

⁴ Hazai és külföldi tudósítások. Literatura, 1932. május 7. 245. o.

⁵ „A m. kir. belügyminiszter a dr. Engelmann Zsigmond és neje Kohn Flóra pesti izr. ügyvédek szegénysorsú özvegyeinek és árváinak támogatására rendelt alapítvány (...) és a pesti izr. hitközség kórházi alapítvány alapítólevelét jóváhagyta.” In: Belügyi Közlöny, 1933. 04. 09. 15. sz. 261. o.

⁶ Új bank. In: Pesti Hírlap, 1892. május 12. 204. o.

⁷ Az Erzsébetvárosi Kaszinó estje. Pesti Hírlap, 1908. március 12. 356. o.

A GYŰJTEMÉNY

7. Kernstok Károly: *Ülő nő*, 1907, magántulajdon
Fotó: Virág Judit Galéria archívuma

Dr. Engelmann Zsigmond gyűjtői tevékenységét az 1900-as évek legelején kezdte, majd a rákövetkező néhány évben több kiemelkedő kvalitású Ferenczy-, Vaszary-, Rippl-Rónai- és Kernstok-képre tett szert. Rippl-Rónai visszaemlékezéseiben Engelmann-t a legnevesebb gyűjtőkkel említi együtt: „...az igazán modern ízlésű művészetnek nálunk vannak igazán megértő és mindig lelkes amatőrjei: *Andrássy Gyula gróf, Kohner Adolf, Nemes Marcell, Majovszky Pál, Jánossy Béla, Hatvany Ferenc báró, Bakonyi Károly, Petrovics Elek, Engelmann ügyvéd stb.*”⁸ A néhány évre korlátozódó, intuitív és intenzív vásárlásnak Engelmann Zsigmond 1910-ben bekövetkezett halála vetett véget.

Engelmann művészeti ízlése, gyűjteményének karaktere a modernizmus felé húzott. Kollekciónak pompás darabja volt Rippl-Rónai kaposvári otthon-képek sorozatába illeszkedő enteriőr képe, Lazarine-nel és Piacek bácsival a háttérben. Az ismert szereplőkön kívül a berendezési tárgyak, mint például az öblös zöld fotel vagy a Lazarine hátát beborító piros virágos kendő Rippl-Rónai számos más, a korszakban készült képéről ismerős lehet. Hogy Engelmann a festményt az 1906-os, nagy sikerrel megrendezett Könyves Kálmán szalonbeli kiállításon, esetleg a kiállítást követő aukción vagy közvetlenül Rippl-Rónaitól vásárolhatta meg, egyelőre még nem tudhatjuk biztosan.

Nem sokkal később Vaszary Jánostól egy dekoratív parkrészt vett Engelmann

Zsigmond. Az ikervári Batthyány-kastély parkjában sétálgató nőalakokat megörökítő festmény 1906-ban készült. A képet a nagyközönség a művész gyűjteményes kiállításán láthatta a Nemzeti Szalonban 1907-ben, itt vásárolta meg Engelmann Zsigmond, a katalógus szerint 700 koronáért. Itt érdemes kitérni arra, hogy feltehetően egy apró tévedés is hozzájárult ahhoz, hogy dr. Engelmann Zsigmond neve szinte ismeretlen még a szűkebb művészettörténet-szakma számára is. Egyrészt elvett vásárolt kiállításokon – Ferenczy Károlyhoz például személyes kapcsolat fűzte –, így elképzelhető, hogy több ízben is közvetlenül a műteremből választotta ki a számára fontos darabokat.⁹ Másrészt a Képzőművészeti Almanachban dr. Engelmann Szilárd jogtudós nevét olvashatjuk, aki megvásárolta Vaszary *Parkrészt Ikerváron* (1906) című olajfestményét.¹⁰ Azonban a család leszármazottai nem ismernek ilyen nevű felmenőt. Biztosan ugyanarról a műről lehet szó, hiszen a most, 110 évnyi lappangás után reprodukált festmény az Engelmann családtól származik, és összehasonlítva az ikervári kastély parkjának archív fotóival, egyértelműen azt ábrázolja. Engelmann Szilárd neve alatt tehát minden bizonnyal Engelmann Zsigmond rejtőzik. Ferenczy Károlytól három pazar festmény került az ügyvéd kollekcójába. Az egyik a már jól ismert, a művész nagybányai kertjét ábrázoló *Nyári est* (*Uzsonna, Ozsonna*). A festmény az 1904-1905-ös téli kiállításán szerepelt először a Műcsarnokban, majd egy évvel később, Malonyay Dezső

kiadványa már Engelmann Zsigmondot jelölte meg a festmény tulajdonosaként.¹¹ Engelmann halála után gyűjteményét felesége örökölte, a *Nyári est* az 1922-es Ferenczy-emlékkiállítás katalógusában özv. Engelmann Zsigmondné tulajdonaként volt kiállítva. Ferenczy Valér szerint az említett „*emlékkiállítás két lussingrandei tengerparti kép volt kiállítva, az egyik Lukács József, a másik özv. Engelmann Zsigmondné tulajdonából. De a 3 kép közül, amelyet dr. Engelmann Zsigmond vett atyámtól, 2 volt lussini, egyik tempera, a másik olaj.*”¹² Az 1922-es emlékkiállítás katalógusát végig böngészve azonban kitűnik, hogy Valér állításával szemben három lussingrandei festmény is szerepelt a tárlaton, amelyek közül ma kettő ismert: az egyik a Valér által is említett, egykor Lukács József tulajdonában álló *Tenger*¹³, a második a *Tenger csónakkal*,¹⁴ mely korábban az Engelmann-, ma már viszont a zágrábi Vinko Perčić-gyűjtemény részét képezi.

Lappang azonban a harmadik tájkép, mely szintén az Engelmannoké volt: a *Lussini tájat* (*Borús*)¹⁵ a közönség az emlékkiállításán láthatta utoljára. Valér könyvének nyomdai előkészítése során, tehát 1934-ben értesült az özvegy, Kohn Flóra haláláról,¹⁶ „*de semmi egyébéről arra nézve hogy e képei hova kerültek*”¹⁷. Genthon István feljegyzése alapján az 1970-es években a festmény még Újvidéken volt.¹⁸ Zsigmond egyébként Ferenczy Valértól is vásárolt egy csendéletet, mely erős stílus rokonságot mutat Ferenczy Károly 1910 körül festett csendéleteivel.

8. Rippl-Rónai József: *Enteriőr*, 1905

8 Rippl-Rónai József emlékezései. Szerk. Beck Ö. Fülöp. Budapest, 1957. Szépirodalmi Könyvkiadó, 67. o.

9 Bővebben lásd Ferenczy Valér: Ferenczy Károly. Budapest, 1934, 188. o.

10 Déry Béla – Bányász László – Margitay Ernő (szerk.): A Nemzeti Szalon almanachja (Képzőművészeti Lexikon). Budapest, 1912, 264. o.

11 Malonyay Dezső: A fiatalok. Budapest, 1906, 63. o.

12 Ferenczy i. m. 188. o.

13 Oeuvre-jegyzékszám: 190.

14 Oeuvre-jegyzékszám: 191.

15 Oeuvre-jegyzékszám: 193.

16 Kohn Flóra 1931-ben hunyt el.

17 Ferenczy i. m. 188. o.

18 Genthon István: Ferenczy Károly. Budapest, 1979, Corvina kiadó

„ELMONDOM ÉN IS AZ ÚJ SABLON-KIFEJEZÉST, A KÉP: GAUGUINES.”

A ragyogó Vaszary-, Ferenczy- és Rippl-Rónai-művek mellett a gyűjtemény koronája Kernstok Károly sajnos ma is lappangó főműve, a *Kertben* lehetett.

Kernstok 1928-as, Ernst Múzeum-beli kiállításán két festmény szerepelt özv. Engelmann Zsigmondné tulajdonából.¹⁹ Két korai kép, az egyik a *Kertben* (1906), míg a másik az *Ülő asszony* (1907). A *Kertben* Kernstok máig lappangó és egyben az egyik legtöbbit reprodukált festménye: a Nemzeti Szalon első tárlatán került bemutatásra 1907-ben,²⁰ fekete-fehér fotója megtalálható a katalógusban, illetve a tárlatot bemutató újságcikkben is.²¹ A *Kertben* jelentőségét jól jelzi, hogy a bemutatkozó kiállításon 8000 koronába került - összehasonlításképpen, Ferenczy Károly legdrágább képe ugyan ezen a tárlaton ennek a fele, 4000 korona volt. A festmény a kritikuskokat is lenyűgözte: „A legjobb képek a tárlaton a következők: Kernstok Károly *Kertben* című festménye nemcsak méretben, hanem kvalitásában is clou-ja a megnyitó kiállításnak. Gauguin hatása alatt és gobelin hatással készült óriási vászon a napfény által okozott zöldek briliáns megoldásával”²² - írja Déry Béla. Még a pikirtebb hangvételű újságírók is elismerően nyilatkoztak a képről: „*Kertben* című képe - amely külön szenzációja lesz a kiállításnak - a legeslegmodernebb. Miután így illik megnevezni, elmondom én is az új sablon-kifejezést, a kép: Gauguines.”²³

A két festmény legközelebb Kernstok 1911-ben megrendezett gyűjteményes ki-

állításán volt látható a Művészházban, melynek katalógusában a *Kertben* is és az *Ülő nő* is özv. dr. Engelmann Zsigmondné úrnő tulajdonaként volt feltüntetve.²⁴ Itt megtalálható az *Ülő nő* reprodukciója is, amely a kiadványban viszont már *Paraszt-asszony* címmel szerepel. Közel húsz évvel később a két festmény ismét együtt volt látható Kernstok gyűjteményes kiállításán az Ernst Múzeumban. Lázár Béla a katalógusban kiemeli a *Kertben* erőteljes zöld színét: „Az a plasztikai erő, mely tesz a Pichler Győző arcképen szinte kirobban, nem lehet domináló elem akkor, ha a vonalat hangsúlyozza, mint a *Kertben* arcképcsoporton, hol szinte határozott gobelin hatásra törekedik, lefokozott, megtört, de világos színek harmóniájával, mélység érzetetés nélkül, a tárgyakat a térből kivágó erős zöld kontúrral adva meg a formát, mint Manet Olympiája, hogy a dekoratív hatást érzettesse.”

A szintén a nagyteremben kiállított *Ülő asszony*ról Lázár így ír: „Kernstok hű maradt a formához a *plein air*ben is. Ezzel monumentális erőt tudott kifejezni. *Ülő asszonyának* (1907) hatalmas plasztikája, erőteljes pasztózus előadásában, vonalhatást is feléleszt.”

A két festmény Kohn Flóra halála után unokahúgának családájához, dr. Baitsch Lázárnéhoz került.²⁵ Az *Ars Hungarica* 1936-ban megjelent kiadványában a *Kertben* méretére is fény derült: 200 x 180 cm, és itt már dr. Bajts (sic!) Lázárnét jelölik meg

tulajdonosként.²⁶ A címlapon pedig az *Ülő asszony* látható, melynek tulajdonosa szintén dr. Bajts Lázárné.

Közel harminc évvel később, Horváth Béla 1968-as tanulmányában emeli ki a két festményt, tulajdonosként ő is Bajts Lázárnét jelölte meg. „*Ülő nő* [...] A kép előterében ülő, bőszoknyás parasztnyecske [...] maga a megtestesült nyugalom.”²⁷ A *Kertben* hollétéről ez az utolsó nyom, az azóta megjelent írásokban a kép lappangóként szerepel. Az *Ülő nő*, illetve annak különböző variánsai azonban több alkalommal is felbukkantak a hazai műkereskedelemben. Van még néhány Kernstok-kép, melyek szerepeltek a Művészház-, illetve az Ernst Múzeum-beli kiállításokon, és amelyekről elképzelhető, hogy egykor Engelmann Zsigmond gyűjteményét gazdagították. Kohn Flóra vagyonát és értékeit többek közt az unokahúga - a már említett dr. Baitsch Lázárné Kovács Erzsébet -, valamint fivére, Kovács Mátyás és az ő fia, Kovács Endre örökölték.²⁸ A Művészház kiállítási katalógusában két festményt, egy arcképet, illetve az *Őszi délután* című műveket Kovács Mátyás úr tulajdonaként tüntetik fel.²⁹ Az 1928-as, Ernst Múzeum-beli tárlatot kísérő katalógusban pedig a *Tavaszi kert* (1911), valamint a *Krisztus* c. alkotások Kovács Endre tulajdonában álltak.³⁰ Elképzelhető, hogy a képeket Kohn Flóra korábban, Engelmann Zsigmond halála után fivére családjának ajándékozta. A feltételezést tovább erősíti, hogy sem Kovács Mátyás, sem Kovács Endre neve

nem szerepel a magyar műgyűjtőkről szóló kiadványokban.

A modern ízléssel összeválogatott kollekcióban a klasszikus festészetet Brocky Károly egy elsőrangú női portréja reprezentálta. Brocky legnagyobb gyűjtője és monográfusa, Nyári Sándor a festmény finomságát emelte ki: „Ehhez közel áll a dr. Engelmann Zsigmond tulajdonában Budapesten levő női kép, kissé fantasztikus felfogásban, de épp oly kitűnő festéssel és modellírozással. Különösen a szemek és a kéz szépsége csodálatos e képen, mely Szilágyi Dezső hagyatékából került dr. Engelmann Zsigmond birtokába.”³¹ A portrét Lyka Károly is megemlíti a Művészet hasábjain: „Előfordulnak még azonban kisebb számmal Brocky-féle művek a következők tulajdonában is: [...] Glück Frigyes, Baruch Jenőné, dr. Engelmann Zsigmond (Budapest).”³² A Pesti Napló 1906-os számában számolt be arról, hogy Szilágyi Dezső „képbarát” műtárgyait a halála után elárverezték, így feltehetően ekkor vásárolta meg a portrét Engelmann Zsigmond.³³ Az egykori gyűjtemény részét képezte néhány Czigány Dezső kép is, többek között Czigány Dezső kettős portréja is. Czigány rendszeresen festett portrékat megrendelésre, így az 1905-1906 körül készült festményről elképzelhető, hogy a család valamely tagjait, talán magát Engelmann Zsigmondot és Kohn Flórát ábrázolja - a házaspár ekkoriban az ötvenes éveie vége felé járt -, de erre egyértelmű bizonyíték nem áll rendelkezésünkre.

9. Balra: Kernstok Károly: *Kertben*, 1906 Lappang

10. Ország-Világ folyóirat hasábjain Kernstok Károly *Kertben* című művének reprodukciója, 1907. március 31.

11. Brocky Károly: Női portré, magántulajdon Forrás: Nyári Sándor: Brocky Károly festőművész élete és művei, 1910

Talány, hogyan lehetséges az, hogy ilyen jelentős művek egykori tulajdonosa szinte ismeretlen ma a szakirodalom számára. Valószínűleg szerepet játszhat ebben Engelmann Zsigmond korai halála, hiszen az 1910 előtti művészettörténeti írásokban - például az említett Malonyay- vagy Lyka-cikkben - rendre előfordul a neve, a halála után megjelenő monografikus összefog-

lások viszont nem foglalkoznak vele, kivéve Genthon István 1970-es években megjelent Ferenczy Károlyról szóló kiadványa. A magyar történelem viharai és sorscsapásai az Engelmannokat sem kímélték. Zsigmond halála után a kastély építését fia, Jenő fejezte be. Az őszirózsás forradalom idején a kastélyt feldúlták és kirabolták, az egykori fényűző kúriának ma már csak

a romjai láthatók. Engelmann Jenőt 1944-ben a bergen-belseni koncentrációs táborba deportálták, ahonnan nem tért többé haza. A népes familiáról kevés adat maradt fenn, de érdemes megemlíteni Engelmann Zsigmond hűgát, Engelmann Rozáliát, aki Moholy-Nagy László nagymamája volt.³⁴ Talán Moholy-Nagy pályájában ezek a művészeti élmények is szerepet játszhattak,

hiszen így egészen fiatal korában találkozhatott az akkori modern és progresszív festészet remekműveivel. Az Engelmann család leszármazottai ma a világ számos országában élnek, így talán okkal reménykedhetünk abban, hogy a következő években e kiváló gyűjtemény további darabjai is előkerülhetnek, és ezáltal a magyar festészet egy fontos fejezete teljesebbé válik.

19 Kernstok Károly gyűjteményes kiállítása. Budapest, Ernst Múzeum, 1928. február

20 A Nemzeti Szalon első csoportkiállítása. Budapest, Nemzeti Szalon, 1907. március

21 „Modern magyar festők első csoportkiállítása” a Nemzeti Szalon új épületében. Ország-Világ c. folyóirat oldalai, 1907. március 31.

22 Déry Béla: Ver Sacrum. Magyar Estilap, 1907. március 8. 23. o.

23 Zboray Aladár: Az új Nemzeti Szalon. Magyarországi, 1907. március 9. 24. o.

24 Kalauz a Művészház Kernstock Károly retrospektív kiállításához. 1911. november-december, Szerk. Rózsa Miklós. Katalógus: 3., 10.

25 Dr. Baitsch Lázárné szül. Kovács Erzsébet

26 Kórmendi András: Kernstok Károly. Ars Hungarica 16. Szerk. Oltványi-Ártinger Imre. A katalógusban dr. Bajts Lázárné prágai lakosként van feltüntetve. Férje, a Vajdaságból származó dr. Baitsch Lázár a harmincas években a prágai követésen szolgált diplomataként.

27 Horváth Béla: Kernstok Károly 1873-1940. Komárom - Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei 1. Tata, 1968, 451. o.

28 Engelmann Zsigmondné Kohn Flóra végrendelete. Budapest Fővárosi Levéltár, HU BFL - VII.187.c

29 Katalógus: 9., 54.

30 Katalógus: 90., 105.

31 Nyári Sándor: Brocky Károly festőművész élete és művei. 1807-1855. Budapest, 1910, 88. o.

32 Lyka Károly: Brocky Sándor. Művészet, 1910, 158. o.

33 Pesti Napló. 1906. október 12. 11. o.

34 A Moholy Art Foundation honlapján fényképek is találhatóak Moholyról és nagymamájáról.

